

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

20. aprill 2023*

Eelotsusetaotlus – Konkurents – Vertikaalsed konkurentsipiirangud – ELTL artikli 101 lõiked 1 ja 2 – Tõhususe põhimõte – Määrus (EÜ) nr 1/2003 – Artikkel 2 – Direktiiv 2014/104/EL – Artikli 9 lõige 1 – Liikmesriigi konkurentsiasutuste selliste lõplike otsuste siduv mõju, milles tuvastatakse konkurentsieeskirjade rikkumine – Ajaline ja esemeline kohaldamine – Kahju hüvitamise hagid ja tühisuse tuvastamise hagid, mis puudutavad liidu konkurentsioiguse rikkumisi

Kohtuasjas C-25/21,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Juzgado de lo Mercantil nº 2 de Madrid (Madridi kaubanduskohus nr 2, Hispaania) 30. novembri 2020. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 15. jaanuaril 2021, menetluses

ZA,

AZ,

BX,

CV,

DU,

ET

versus

Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president A. Arabadjiev (ettekandja), kohtunikud P.G. Xuereb, A. Kumin, N. Wahl ja I. Ziemele,

kohtujurist: G. Pitruzzella,

kohtusekretär: vanemametnik M. Ferreira,

* Kohtumenetluse keel: hispaania.

arvestades kirjalikku menetlust ja 19. mai 2022. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- ZA, AZ, BX, CV, DU ja ET, esindajad: *abogados* A. Hernández Pardo, I. Sobrepera Millet ja L. Ruiz Ezquerra,
- Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA, esindajad: *abogados* M. P. Arévalo Nieto, Á. Requeijo Pascua ja M. Villarrubia García,
- Hispaania valitsus, esindaja: L. Aguilera Ruiz,
- Euroopa Komisjon, esindajad: F. Jimeno Fernández ja C. Urraca Caviedes,

olles 8. septembri 2022. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab ELTL artikli 101 lõike 2 ning nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 [ELTL artiklites 101 ja 102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205) artikli 2 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud ZA, AZi, BXi, CV, DU ja ET (edaspidi koos „KNi pärijad“) ning Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA (edaspidi „Repsol“) vahelises kohtuvaidluses seoses KNi pärijate esitatud hagidega, milles palutakse tuvastada nende ja Repsoli vahel sõlmitud lepingute tühisus ning hüvitada nende lepingutega väidetavalt tekitatud kahju.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Määrus nr 1/2003

- 3 Määruse nr 1/2003 artikkel 2 „Tõendamiskohustus“ sätestab:

„Kõigi [ELTL] artiklite [101 ja 102] kohaldamisega seotud siseriiklike või ühenduse menetluste puhul lasub [ELTL] artikli [101] lõike 1 või artikli [102] rikkumisega seotud tõendamiskohustus osapoolel või asutusel, kes teeb avalduse väidetava rikkumise kohta. [ELTL] artikli [101] lõikest 3 tulenevat eelist taotleval ettevõtjal või ettevõtjate ühendusel lasub kohustus tõendada, et kõnealuse lõike tingimused on täidetud.“

Direktiiv 2014/104/EL

- 4 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. novembri 2014. aasta direktiivi 2014/104/EL teatavate eeskirjade kohta, millega reguleeritakse liikmesriikide õiguse kohaseid kahju hüvitamise hagnosisid liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumise korral (ELT 2014, L 349, lk 1), põhjenduses 34 on märgitud:

„[ELTL] artiklite 101 ja 102 tõhusaks ja ühtseks kohaldamiseks [Euroopa K]omisjoni ja liikmesriikide konkurentsiasutuste poolt on vaja üleliidulist ühtset lähenemisviisi rikkumist käsitlevate liikmesriikide konkurentsiasutuste lõplike otsuste mõju suhtes hilisematele kahju hüvitamise hagidele. Sellised otsused võetakse vastu alles pärast seda, kui komisjoni on määruse (EÜ) nr 1/2003 artikli 11 lõike 4 kohaselt teavitatud kavandatavast otsusest või selle puudumisel dokumendist, millega tehakse teatavaks kavandatav tegevus, ning juhul kui konkurentsiasutus ei ole kõnealuse määruse artikli 11 lõike 6 kohaselt kaotanud oma pädevust seoses sellega, et komisjon on algatanud menetluse. Komisjon peaks tagama liidu konkurentsioiguse järjepideva kohaldamise, esitades liikmesriikide konkurentsiasutustele suuniseid nii kahepoolselt kui Euroopa konkurentsivõrgustiku raames. Et parandada õiguskindlust, vältida [ELTL] artiklite 101 ja 102 ebajärjekindlat kohaldamist, suurendada kahju hüvitamise hagide tulemuslikkust ja menetlustõhusust ning edendada siseturu toimimist ettevõtjate ja tarbijate jaoks, ei tohiks olla võimalik järgnevat kahju hüvitamise hagides uuesti menetleda liikmesriigi konkurentsiasutuse või asja läbi vaatava kohtu lõppotsuses tuvastatud [ELTL] artikli 101 või 102 rikkumisi. Seetõttu tuleks niisugust õigusrikkumist käsitada vaieldamatult tuvastatuna kõnealuse õigusrikkumisega seotud kahju hüvitamise hagides, mis on esitatud konkurentsiasutuse või asja läbi vaatava kohtu liikmesriigis. Tuvastamise mõju peaks siiski hõlmama üksnes õigusrikkumise iseloomu ning selle sisulist, isikulist, ajalist ja territoriaalset ulatust, mille on teinud kindlaks konkurentsiasutus või asja läbi vaatav kohus oma pädevuse teostamisel. Kui otsusega tuvastatakse, et liikmesriigi konkurentsioiguse sätteid rikutakse juhul, kui sama asja suhtes kohaldatakse samaaegselt nii liidu kui ka liikmesriigi konkurentsioigust, tuleks ka kõnealust õigusrikkumist käsitada vaieldamatult tuvastatuna.“

- 5 Direktiivi artiklis 1 „Reguleerimisese ja kohaldamisala“ on sätestatud:

„1. Käesolev direktiiv sätestab teatavad eeskirjad, mis on vajalikud selle tagamiseks, et kõik isikud, kes on kahju kannatanud selle tõttu, et ettevõtja või ettevõtjate ühendus on rikkunud konkurentsioigust, saaksid tõhusalt kasutada oma õigust nõuda, et see ettevõtja või ühendus nimetatud kahju täielikult hüvitaks. See sätestab eeskirjad, millega soodustatakse moonutatamata konkurentsi siseturul ja kõrvaldatakse selle nõuetekohase toimimise takistused, tagades kõikjal liidus võrdväärse kaitse kõigile, kes sellist kahju on kannatanud.

2. Käesolev direktiiv sätestab eeskirjad, millega koordineeritakse konkurentsieeskirjade täitmise tagamist konkurentsiasutuste poolt ja kõnealuste eeskirjade täitmist kahju hüvitamise hagi esitamisel liikmesriigi kohtule.“

- 6 Direktiivi artikkel 9 „Siseriiklike otsuste mõju“ näeb ette:

„1. Liikmesriigid tagavad, et liikmesriigi konkurentsiasutuse või asja läbi vaatava kohtu lõplikus otsuses tuvastatud konkurentsioiguse rikkumine loetakse vaieldamatuks [ELTL] artiklite 101 või 102 või liikmesriigi konkurentsioiguse alusel esitatud kahju hüvitamise hagi menetlemisel nende liikmesriikide kohtutes.

2. Liikmesriigid tagavad, et kui lõikes 1 osutatud lõplik otsus on tehtud teises liikmesriigis, võib kõnealuse lõpliku otsuse esitada oma liikmesriigi kohtule liikmesriigi õiguse kohaselt vähemalt *prima facie* tõendina selle kohta, et konkurentsioiguse rikkumine on aset leidnud, ning seda lõplikku otsust võib asjakohasel juhul hinnata koos menetlusosaliste esitatud muude tõenditega.

3. Käesolev artikkel ei piira [ELTL] artiklist 267 tulenevaid õigusi ja kohustusi.“

7 Sama direktiivi artikli 21 „Ülevõtmine“ lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 27. detsembriks 2016. Nad edastavad nende teksti viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need meetmed vastu võtavad, lisavad nad nende ametlikul avaldamisel nendesse või nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.“

8 Direktiivi artiklis 22 „Ajaline kohaldatavus“ on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et käesoleva direktiivi materiaalõigusnormide järgimiseks artikli 21 kohaselt vastu võetud siseriiklikke meetmeid ei kohaldata tagasiulatuvalt.

2. Liikmesriigid tagavad, et artikli 21 kohaselt vastu võetud siseriiklikke meetmeid, välja arvatud käesoleva artikli lõikes 1 osutatud meetmed, ei kohaldata selliste kahju hüvitamise hagide suhtes, mis on liikmesriigi kohtule esitatud enne 26. detsembrist 2014.“

Hispaania õigus

9 3. juuli 2007. aasta seaduse 15/2007 konkurentsikaitse kohta (Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia) (BOE nr 159, 4.7.2007, lk 28848), mida on muudetud 26. mai 2017. aasta kuningliku dekreetseadusega 9/2017, millega võetakse üle Euroopa Liidu direktiivid rahanduse, kaubanduse ja tervishoiu valdkonnas ning seoses töötajate lähetamisega (Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores) (BOE nr 126, 27.5.2017, lk 42820), artikli 75 lõikes 1 on sätestatud:

„Konkurentsioiguse rikkumine, mis on tuvastatud Hispaania konkurentsiasutuse või asja läbi vaatava Hispaania kohtu lõplikus otsuses, loetakse ümberlülkkamatuks kahju hüvitamise hagi menetlemisel Hispaania kohtus.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

10 KNi pärijad on KNi ehitatud tankla omanikud. Alates 1987. aastast kuni 2009. aastani sõlmisid KN või KNi pärijad Repsoliga mitu kütuse ainuõiguslikku tarnelepingut.

11 Eelotsusetaotlusest nähtub, et kaks esimest lepingut, mis sõlmiti 1. juulil 1987 ja 1. veebruaril 1996, olid „edasimüügilepingud“, kuna Repsoli tarnitud kütuse omandiõigus läks KNile või KNi pärijatele üle niipea, kui see valati asjaomase tankla mahutisse. Need lepingud nägid ette, et tankla käitajale makstava tasu moodustab vahendustasu, mida viimane võib mootorikütuse jaemüügihinna pealt küsida, kusjuures jaehinna soovitas Repsol.

- 12 Asociación de Propietarios de Estaciones de Servicio y Unidades de Suministro de Andalucía (Andaluusia tanklaomanike ühendus, Hispaania) esitas 27. aprillil 1999 pädevatele asutustele mitme rafineerimisettevõtja, sealhulgas Repsoli vastu kaebuse riigisisese ja ühenduse konkurentsioiguse rikkumise kohta.
- 13 Tribunal de Defensa de la Competencia (konkurentsikohus, Hispaania) tuvastas 11. juuli 2001. aasta otsuses (edaspidi „2001. aasta otsus“), et kuna Repsol määras oma lepinguliste suhete raames teatavate Hispaania tanklatega kindlaks mootorikütuse jaemüügihinnad, rikkus ta konkurentsieeskirju. See kohus kohustas Repsoli rikkumist lõpetama.
- 14 Seda otsust, mille kehtivuse Repsol vaidlustas, kinnitas Audiencia Nacional (üleriigiline kohus, Hispaania) 11. juuli 2007. aasta otsusega. Repsol esitas selle kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse Tribunal Supremole (Hispaania kõrgeim kohus), kes jättis 17. novembri 2010. aasta otsusega kassatsioonkaebuse rahuldamata. Seejärel 2001. aasta otsus jõustus.
- 15 KNi pärijad sõlmisid Repsoliga 22. veebruaril 2001, 22. veebruaril 2006 ja 17. juulil 2009 veel kolm lepingut. Need lepingud, mis olid samuti edasimüügilepingud, sisaldasid selle äriühingu kasuks ainuõiguslikku tarnekohustust.
- 16 Uurimise tagajärjel võttis Comisión Nacional de la Competencia (riiklik konkurentsikomisjon, Hispaania) 30. juulil 2009 vastu otsuse (edaspidi „2009. aasta otsus“), millega ta karistas teatud rafineerimisettevõtjaid, kelle hulgas oli ka Repsol, selle eest, et nad kehtestasid kaudselt asjaomaste tanklate kütuse jaemüügihinna. Nimetatud asutus tuvastas, et Repsol oli rikkunud EÜ artikli 81 lõiget 1 (nüüd ELTL artikli 101 lõige 1) ja 17. juuli 1989. aasta seaduse 16/1989 konkurentsikaitse kohta (Ley 16/1989 de defensa de la Competencia) (BOE nr 170, 18.7.1989, lk 22747) artiklit 1.
- 17 2009. aasta otsuse peale esitati tühistamiskaebus, mis jäeti Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) 22. mai ja 2. juuni 2015. aasta kohtuotsustega muutmata, ning see otsus jõustus.
- 18 Järelevalvemenetluses tegi riiklik konkurentsikomisjon kolm otsust, milles ta tuvastas, et Repsol jätkas konkurentsieeskirjade rikkumist kuni 2019. aastani.
- 19 Neil asjaoludel esitasid KNi pärijad ELTL artikli 101 lõike 2 alusel pärast 2001. ja 2009. aasta otsuseid Juzgado de lo Mercantil n° 2 de Madridile (Madridi kaubanduskohus nr 2, Hispaania) esiteks hagi nõudega tuvastada Repsoliga sõlmitud lepingute tühisus põhjendusel, et see äriühing oli ELTL artikli 101 lõiget 1 rikkudes kehtestanud kõnealuse kütuse ja mootorikütuse jaemüügihinna, ning teiseks hagi nende lepingutega väidetavalt tekitatud kahju hüvitamise nõudes. Kõnealuse rikkumise tõendamiseks tuginevad KNi pärijad nende hagide raames 2001. ja 2009. aasta otsustele.
- 20 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib esiteks, et määruse nr 1/2003 artikli 2 kohaselt lasub ELTL artikli 101 rikkumise tõendamise kohustus poolel, kes väidab, et seda on rikutud.
- 21 Teiseks märgib ta, et põhimõtteliselt võib direktiivi 2014/104 artikli 9 lõike 1 kohaselt asjaomane hageja, kes esitab pärast liikmesriigi konkurentsiameti otsuse jõustumist kahju hüvitamise hagi, täita tal lasuva kohustuse tõendada rikkumise olemasolu nii, et ta tõendab, et see otsus puudutab just kõnealust lepingulist suhet.

- 22 Liikmesriigi kohtupraktikast tuleneb aga, et niisuguse ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagi raames, nagu on esitanud KNi pärijad, ei ole riigisisese konkurentsiasutuse lõplikud otsused siduvad, kui ei ole tõendatud, et selles otsuses tuvastatud rikkumine ja selle hagi esemeks olev väidetav rikkumine on samad ning et selle rikkumise tõttu kannatanu on hageja, mitte aga mõni muu isik.
- 23 Seega on vaja eraldi analüüsida vaidluse esemeks olevat lepingulist suhet ja tõendada, et hindade kindlaksmääramise praktika tõttu kannatanu oli just hageja, kes käitab tanklat, mitte aga mõni muu isik.
- 24 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab, et riigisisest kohtupraktikast tuleneb, et eelkõige juhul, kui liikmesriigi konkurentsiasutuse lõplikus otsuses tuvastatud rikkumine ja ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagi esemeks olev rikkumine ei lange kokku, ei ole selline otsus isegi kaudne tõend konkurentsieskirjade rikkumise olemasolu kohta.
- 25 Järelikult peavad KNi pärijad selleks, et tehtaks otsus põhikohtuasjas kõne all olevate lepingute tühisuse tuvastamise kohta, esitama sellele kohtule uuesti tõendid, mis on esitatud haldustoimikusse, mida liikmesriigi konkurentsiasutus analüüsis.
- 26 Selles kontekstis leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kui eitada, et liikmesriigi konkurentsiasutuse lõplikel otsustel on igasugune siduv mõju, jääksid jõusse lepingud, mis rikuvad ELTL artiklit 101.
- 27 See kohus leiab, et kui KNi pärijad suudavad tõendada, et need lepingud vastavad ajaliselt ja territoriaalselt tegevusele, mille eest riigisisese konkurentsiasutused oma lõplikel otsustes karistuse määrasid, ning seda tüüpi lepingutele, mida need ametiasutused analüüsisid, tuleb asuda seisukohale, et nad täitsid neil määruse nr 1/2003 artikli 2 alusel lasuva tõendamiskohustuse ja seega õnnestus neil tõendada, et nende hagi esemeks olev ELTL artikli 101 rikkumine on aset leidnud.
- 28 Neil asjaoludel otsustas Juzgado de lo Mercantil nº 2 de Madrid (Madridi kaubanduskohus nr 2) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas juhul, kui hageja tõendab, et tema ainuõigusliku tarnimise ja kaubamärgi esindamise lepingusuhe (komisjoni- või lõppmüügi korras allahindlusega baas-edasimüügihindadega) Repsoliga kuulub riigi konkurentsiasutuse analüüsitud territoriaalsesse ja ajalisse ulatusse, tuleb asuda seisukohale, et Tribunal de Defensa de la Competencia (konkurentsikohus) 11. juuli 2001. aasta otsus (menetlus 490/00 REPSOL) või [riikliku konkurentsikomisjoni] 30. juuli 2009. aasta otsus (menetlus 652/07 REPSOL/CEPSA/BP) mõjutab lepingusuhet, kuna nende otsuste alusel on määruse nr 1/2003 artikliga 2 tõendamiskohustusele kehtestatud tingimused täidetud?
2. Kui vastus eelmisele küsimusele on jaatav ja konkreetsel juhul on tõendatud, et Tribunal de Defensa de la Competencia (konkurentsikohus) 11. juuli 2001. aasta otsus (menetlus 490/00 REPSOL) või [riikliku konkurentsikomisjoni] 30. juuli 2009. aasta otsus (menetlus 652/07 REPSOL/CEPSA/BP) mõjutab lepingusuhet, siis kas seetõttu tuleb ELTL artikli 101 lõike 2 kohaselt leping tunnistada algusest peale tühiseks?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

Sissejuhatavad märkused

- 29 Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab direktiivile 2014/104 ja eelkõige selle artikli 9 lõikele 1. Kuid see säte saab olla põhikohtuasja lahenduse jaoks asjakohane üksnes juhul, kui põhikohtuasi kuulub selle esemelisse ja ajalisse kohaldamisalasse.
- 30 Mis puudutab sellega seoses direktiivi 2014/104 artikli 9 esemelist kohaldamisala, siis tuleb märkida, nagu nähtub selle direktiivi pealkirjast ja artiklist 1 „Reguleerimisese ja kohaldamisala“, et selle direktiiviga on kehtestatud teatavad eeskirjad, mis reguleerivad liikmesriikide tasandil liikmesriikide ja liidu konkurentsioiguse sätete rikkumise korral esitatavaid kahju hüvitamise hagisid.
- 31 Sellest tuleneb, et direktiivi 2014/104, sealhulgas artikli 9 esemeline kohaldamisala piirdub üksnes konkurentsieeskirjade rikkumisega seoses esitatud kahju hüvitamise hagidega ega laiene seega muud liiki hagidele, mis puudutavad konkurentsioiguse sätete rikkumist, näiteks ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagidele.
- 32 Sellest järeldub, et ELTL artikli 101 lõike 2 alusel KNi pärijate esitatud tühisuse tuvastamise hagi ei kuulu direktiivi 2014/104 esemelisse kohaldamisalasse.
- 33 Mis puudutab selle direktiivi artikli 9 lõike 1 ajalist kohaldatavust KNi pärijate kahju hüvitamise hagile, siis tuleb märkida, et selle direktiivi sätete ajalise kohaldatavuse kindlaksmääramiseks tuleb esimesena kindlaks teha, kas asjaomane säte on materiaaloigusnorm või mitte (22. juuni 2022. aasta kohtuotsus Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 38).
- 34 Juhul kui direktiivi 2014/104 artikli 9 lõige 1 kvalifitseeritakse „materiaaloigusnormiks“ ja kuna käesoleval juhul on selge, et see direktiiv võeti Hispaania õigusesse üle viis kuud pärast selle artiklis 21 ette nähtud ülevõtmistähtaja möödumist, sest direktiivi üle võtnud kuninglik dekreetseadus 9/2017 jõustus 27. mail 2017, siis tuleb teisenä kontrollida, kas põhikohtuasjas kõne all olev olukord – niivõrd, kuivõrd seda ei saa kvalifitseerida uueks – tekkis enne selle direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist, milleks on 27. detsember 2016, või kas see tekitas pärast tähtaja möödumist jätkuvalt tagajärgi (vt selle kohta 22. juuni 2022. aasta kohtuotsus Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punktid 42 ja 48).
- 35 Kui aga see säte kvalifitseeritakse „menetlusnormiks“, kohaldatakse seda asjaomase õigusliku olukorra suhtes alates kuupäevast, mil see jõustus (vt selle kohta 3. juuni 2021. aasta kohtuotsus Jumbocarry Trading, C-39/20, EU:C:2021:435, punkt 28).
- 36 Mis puudutab kõigepealt küsimust, kas direktiivi 2014/104 artikli 9 lõige 1 on materiaaloigusnorm või mitte, siis tuleb meenutada, et selle sätte sõnastusest tuleneb, et liikmesriigid tagavad, et konkurentsioiguse rikkumine, mis on tuvastatud liikmesriigi konkurentsiasutuse või asja läbi vaatava kohtu lõplikus otsuses, loetakse ümberlülkkamatuks ELTL artikli 101 või 102 või liikmesriigi konkurentsioiguse alusel esitatud kahju hüvitamise hagi menetlemisel nende liikmesriikide kohtutes.

- 37 Selle sätte sõnastusest nähtub, et see annab liikmesriigi konkurentsiasutuse lõplikele otsustele või olenevalt olukorrast konkurentsioiguse rikkumisi tuvastava kohtu otsustele siduva mõju kahju hüvitamise hagide korral, mis on esitatud sama liikmesriigi kohtule kui see riik, kus see asutus oma pädevust teostab.
- 38 Täpsemalt on direktiivi 2014/104 artikli 9 lõikega 1 kehtestatud ümberlükkamatu eeldus konkurentsioiguse rikkumise olemasolu kohta.
- 39 Kuna aga – nagu nähtub Euroopa Kohtu praktikast – rikkumise esinemine, kahju tekkimine, põhjuslik seos selle kahju ja rikkumise vahel ning rikkumise toimepanija isik kuuluvad hädavajalike asjaolude hulka, mis peavad kahju kandnud isikule kahju hüvitamise hagi esitamiseks teada olema (vt selle kohta 22. juuni 2022. aasta kohtuotsus Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 60), tuleb asuda seisukohale, et direktiivi 2014/104 artikli 9 lõige 1 puudutab konkurentsioiguse normide rikkumisest tuleneva tsiviilvastutuse ühe koosseisu tunnuse olemasolu ja tuleb seega kvalifitseerida materiaalõigusnormiks, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 64 sisuliselt märkis.
- 40 Seega tuleb asuda seisukohale, et direktiivi 2014/104 artikli 9 lõige 1 on direktiivi artikli 22 lõike 1 tähenduses materiaalõigusnorm.
- 41 Nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 34, tuleb direktiivi 2014/104 artikli 9 lõike 1 ajalise kohaldatavuse kindlakstegemiseks käesoleval juhul seejärel kontrollida, kas põhikohtuasjas kõne all olev olukord tekkis enne selle direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist või kas see tekitab pärast tähtaja möödumist jätkuvalt tagajärgi.
- 42 Selleks tuleb arvesse võtta direktiivi 2014/104 artikli 9 lõike 1 laadi ja toimimise mehhanismi (vt selle kohta 22. juuni 2022. aasta kohtuotsus Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punktid 49 ja 100).
- 43 Nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 38, kehtestab see sätte eelduse, mille kohaselt tuleb konkurentsioiguse rikkumist, mis on tuvastatud liikmesriigi konkurentsiasutuse lõplikus otsuses või kohtuotsuses, pidada ümberlükkamatult tõendatuks, kui selliste otsuste järel esitatakse konkurentsioiguse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise hagi sama liikmesriigi kohtule, kus see asutus ja kohus oma pädevust teostavad.
- 44 Kuna asjaolu, mille liidu seadusandja luges selliseks, mis võimaldab asuda seisukohale, et asjaomane rikkumine loetakse asjaomase kahju hüvitamise hagi menetlemisel ümberlükkamatult tõendatuks, on kuupäev, mil asjaomane otsus jõustus, tuleb kontrollida, kas see kuupäev eelneb kuupäevale, mil möödus direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaeg, kuna seda direktiivi ei olnud selle tähtaja lõpuks Hispaania õigusesse üle võetud.
- 45 Käesoleval juhul nähtub Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust esiteks, et 2001. aasta otsus jõustus pärast Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus) 17. novembri 2010. aasta kohtuotsust. Teiseks jõustus 2009. aasta otsus Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus) 22. mai ja 2. juuni 2015. aasta kohtuotsuste tagajärjel. Niisiis jõustusid need otsused enne direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja möödumist. Sellest järeldub, et põhikohtuasjas kõne all olevad olukorrad loetakse tõendatuks.

- 46 Järelikult tuleb direktiivi 2014/104 artikli 22 lõiget 1 arvestades asuda seisukohale, et selle direktiivi artikli 9 lõige 1 ei saa olla *ratione temporis* kohaldatav kahju hüvitamise hagidele, mis on esitatud liikmesriigi konkurentsiasutuste otsuste tagajärjel, mis on jõustunud enne selle direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist.
- 47 Neil asjaoludel tuleb käesoleval juhul analüüsida riigisiseseid õigusnorme niisugusena, nagu neid on tõlgendanud pädevad liikmesriigi kohtud, eelkõige arvestades ELTL artiklit 101, nagu seda on rakendatud määruse nr 1/2003 artikliga 2.

Sisulised küsimused

- 48 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas ELTL artiklit 101, nagu seda on rakendatud määruse nr 1/2003 artikliga 2 ja koostoimes tõhususe põhimõttega, tuleb tõlgendada nii, et konkurentsioiguse rikkumine, mis on tuvastatud liikmesriigi konkurentsiasutuse otsuses, mille peale on liikmesriigi pädevatele kohtutele esitatud tühistamiskaebus, kuid mis jõustus pärast seda, kui need kohtud olid selle muutmata jätnud, tuleb lugeda hageja poolt tõendatuks nii ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagi raames kui ka ELTL artikli 101 rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi raames, kuni ei ole tõendatud vastupidist, kandes seega artiklis 2 määratletud tõendamiskohustuse üle kostjale, tingimusel, et nende hagide esemeks oleva väidetava rikkumise ajaline ja territoriaalne ulatus langevad kokku selles otsuses tuvastatud rikkumise ajalise ja territoriaalse ulatusega.
- 49 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt liidu õigus mitte üksnes ei kehtesta isikutele kohustusi, vaid see annab neile ka õigusi, mis kuuluvad nende õiguste kogumisse. Need õigused ei teki mitte üksnes siis, kui need on sõnaselgelt antud aluslepingutega, vaid ka kohustuste tõttu, mis aluslepingutega kehtestatakse selgelt määratletud viisil nii eraõiguslikele isikutele kui ka liikmesriikidele ja liidu institutsioonidele (11. novembri 2021. aasta kohtuotsus Stichting Cartel Compensation ja Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 50 Tuleb meenutada, et ELTL artikli 101 lõikel 1 ja artiklil 102 on vahetu õigusemõju eraõiguslike isikute vahelistele suhetele ja nendest sätetest tulenevad isikutele õigused, mida riigisiseseid kohtud peavad kaitsma (14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Skanska Industrial Solutions jt, C-724/17, EU:C:2019:204, punkt 24).
- 51 Nende sätete ja eriti neis sätestatud keeldude soovitatav toime oleksid ohustatud, kui igaüks ei saaks nõuda sellise kahju hüvitamist, mis talle on tekitatud lepingu või tegevusega, mis võib konkurentsi piirata või kahjustada (vt selle kohta 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Skanska Industrial Solutions jt, C-724/17, EU:C:2019:204, punkt 25, ja 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 39).
- 52 Riigisisesele kohtule liidu konkurentsieeskirjade rikkumise tõttu esitatud kahju hüvitamise hagi tagavad ELTL artikli 101 täieliku toime, eelkõige selle artikli lõikes 1 sätestatud keelu soovitava toime, ning tugevdavad seega liidu konkurentsieeskirjade tõhusust, kuna need pärsivad kokkuleppeid või tegevust, mis on sageli salajased ja võivad konkurentsi piirata või kahjustada (vt selle kohta 11. novembri 2021. aasta kohtuotsus Stichting Cartel Compensation ja Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, punkt 50 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 53 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 82 sisuliselt märkis, kehtib sama ka ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagide kohta.
- 54 Nimelt on igal isikul õigus tugineda kohtus ELTL artikli 101 lõike 1 rikkumisele ja seega väita, et selle sättega keelatud kokkulepe või tegevus on tühine, nagu näeb ette ELTL artikli 101 lõige 2, ning nõuda talle tekkinud kahju hüvitamist, kui kahju ja selle kokkuleppe või tegevuse vahel esineb põhjuslik seos (vt selle kohta 11. novembri 2021. aasta kohtuotsus Stichting Cartel Compensation ja Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, punkt 49 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 55 Nimelt, nagu tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, peab riigisisene kohus, kellel tuleb oma pädevuse teostamisel liidu õigusnorme kohaldada, tagama mitte üksnes nende normide täieliku toime, vaid ka kaitsma isikutele nende normidega antud õigusi. Nende kohtute ülesanne on tagada õiguskaitse, mis tuleneb õigussubjektidele liidu õigusnormide vahetust õigusmõjust (11. novembri 2021. aasta kohtuotsus Stichting Cartel Compensation ja Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, punkt 52 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 56 Selles kontekstis tuleb meenutada, et vastavalt määruse nr 1/2003 artiklile 2 lasub kõigis ELTL artiklite 101 ja 102 kohaldamise menetlustes, olgu siis tegemist riigisiseste menetluste või liidu menetlustega, ELTL artikli 101 lõike 1 või artikli 102 rikkumise tõendamise kohustus poolel või asutusel, kes väidab, et seda on rikutud.
- 57 Kuigi määruse nr 1/2003 artikkel 2 reguleerib sõnaselgelt tõendamiskohustust, sealhulgas olukordades, kus ELTL artikli 101 lõike 2 kohased tühisuse tuvastamise hagid ja/või konkurentsioiguse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise hagid esitatakse liikmesriigi konkurentsiasutuse sellise lõpliku otsuse tagajärjel, nagu on kõne all põhikohtuasjas, ei sisalda määrus nr 1/2003 siiski sätteid nende otsuste mõju kohta neid kahte liiki hagide raames.
- 58 Kuna selles valdkonnas puuduvad *ratione materiae* või *ratione temporis* kohaldatavad liidu õigusnormid, tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada normid, kuidas kasutada õigust nõuda ELTL artikli 101 lõike 2 alusel kokkulepete või otsuste tühisuse tuvastamist ning õigust nõuda niisuguse kahju hüvitamist, mis on tekkinud ELTL artikli 101 rikkumisest, sealhulgas normid, mis reguleerivad riigisiseste konkurentsiasutuste lõplike otsuste siduvat mõju sellist liiki hagide raames, järgides sealjuures võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtet (vt selle kohta 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 42).
- 59 Nii ei või õigusnormid, mida kohaldatakse hagidele, mille eesmärk on tagada nende õiguste kaitse, mis tulenevad isikutele liidu õiguse vahetust mõjust, olla vähem soodsad kui samalaadsete riigisiseste hagide puhul (võrdväarsuse põhimõte) ja need ei tohi muuta liidu õiguskorraga antud õiguste kasutamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks (tõhususe põhimõte) (vt 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 43).
- 60 Eelkõige ei tohi käesoleva kohtuotsuse punktis 58 nimetatud normid kahjustada ELTL artiklite 101 ja 102 tõhusat kohaldamist ning need peavad olema kohandatud konkurentsioiguse asjade eripärale, mis nõuavad reeglina keerulist faktilist ja majanduslikku analüüsi (vt selle kohta 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punktid 44, 46 ja 47).

- 61 Ent nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktides 91 ja 92, muutuks ELTL artikli 101 rikkumise eest hüvitise saamise õiguse kasutamine ülemäära raskeks, kui konkurentsiasutuse lõplikel otsustel ei oleks vähimatki mõju tsiviilhagidele, milles nõutakse kahju hüvitamist, või hagidele, mille eesmärk on väita, et selle artikli alusel keelatud kokkulepped või otsused on tühised.
- 62 Seega selleks, et tagada ELTL artiklite 101 ja 102 tõhus kohaldamine – eelkõige ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagides ja konkurentsieeskirjade rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagides, mis on esitatud liikmesriigi konkurentsiasutuse otsuse järel, mille peale esitati tühistamishagi liikmesriigi pädevatele kohtutele, kuid mis on jõustunud pärast seda, kui need kohtud on selle muutmata jätnud, ja mida ei saa enam tavakorras edasi kaevata –, tuleb asuda seisukohale, et eelkõige menetlustes, mis puudutavad niisuguseid hagnosisid, mis on esitatud sama liikmesriigi kohtule, kus see asutus oma pädevust teostab, tõendab konkurentsioiguse rikkumise tuvastamine nimetatud asutuse poolt selle rikkumise olemasolu, kuni ei ole tõendatud vastupidist, kusjuures seda peab tõendama kostja, tingimusel, et rikkumise laad ning esemeline, isikuline, ajaline ja territoriaalne ulatus vastavad selles otsuses tuvastatud rikkumise laadile ja ulatusele.
- 63 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et selliste menetluste puhul tuleb lugeda, et hageja on tõendanud sellises otsuses tuvastatud liidu konkurentsioiguse rikkumise olemasolu, kuni ei ole tõendatud vastupidist, kandes seega määruse nr 1/2003 artiklis 2 määratletud tõendamiskohustuse üle kostjale, tingimusel et hageja esitatud hagide esemeks olevate väidetavate rikkumiste laad ning esemeline, isikuline, ajaline ja territoriaalne ulatus vastavad selles otsuses tuvastatud rikkumise laadile ja ulatusele.
- 64 Lisaks, kui seda liiki otsuses tuvastatud rikkumise ja asjaomase hagi esemeks oleva rikkumise toimepanija, laad, õiguslik kvalifikatsioon, kestus ja territoriaalne ulatus langevad kokku vaid osaliselt, ei ole sellises otsuses sisalduvad järeldused tingimata asjakohatud, vaid kujutavad endast kaudset tõendit nende järelduste aluseks olevate asjaolude esinemise kohta, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 97 sisuliselt märkis.
- 65 Käesoleval juhul peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kontrollima, kas KNi pärijad on tõendanud, et nende olukord kuulub 2001. ja 2009. aasta otsuste kohaldamisalasse, ning eelkõige, kas nende lõplike otsuste järel esitatud tühistamishagi ja kahju hüvitamise hagi esemeks olevate väidetavate rikkumiste laad ning esemeline, isikuline, ajaline ja territoriaalne ulatus vastavad nendes otsustes tuvastatud rikkumiste laadile ja ulatusele.
- 66 Kui see ei ole nii ja kui nendes otsustes tuvastatud rikkumised kattuvad KNi pärijate esitatud hagide raames väidetud rikkumistega vaid piiratud ulatuses, võib neile samadele otsustele viidata kui kaudsetele tõenditele selliste faktiliste asjaolude esinemise kohta, millega nendes otsustes tuvastatud asjaolud on seotud.
- 67 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et ELTL artiklit 101, nagu seda on rakendatud määruse nr 1/2003 artikliga 2 ja koostoimes tõhususe põhimõttega, tuleb tõlgendada nii, et konkurentsioiguse rikkumine, mis on tuvastatud liikmesriigi konkurentsiasutuse otsuses, mille peale on liikmesriigi pädevatele kohtutele esitatud tühistamiskaebus, kuid mis jõustus pärast seda, kui need kohtud selle muutmata jätsid, tuleb lugeda hageja poolt tõendatuks nii ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagi raames kui ka ELTL artikli 101 rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi raames, kuni ei ole tõendatud vastupidist,

kandes seega viidatud artiklis 2 määratletud tõendamiskohustuse üle kostjale, tingimusel, et nende hagide esemeks oleva väidetava rikkumise laad ning esemeline, isikuline, ajaline ja territoriaalne ulatus langevad kokku selles otsuses tuvastatud rikkumise laadi ja ulatusega.

Teine küsimus

- 68 Teise küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas ELTL artiklit 101 tuleb tõlgendada nii, et kui hageja suudab tõendada selle artikli rikkumist, mis on ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagi esemeks, nagu ka tema kahju hüvitamise hagi esemeks, mille ta esitas selle rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise nõudes, on nende hagide esemeks olevad kokkulepped, mis rikuvad ELTL artiklit 101, algusest peale ja tervikuna tühised.
- 69 Sellega seoses tuleb meenutada, et ELTL artikli 101 lõike 2 kohaselt on selle artikli alusel keelatud kokkulepped või otsused algusest peale tühised.
- 70 See tühisus, millele võivad tugineda kõik, on kohtule siduv niipea, kui ELTL artikli 101 lõike 1 kohaldamise tingimused on täidetud ja kui ei ole põhjendatud teha asjaomasele kokkuleppele erandit ELTL artikli 101 lõike 3 alusel. Kuna ELTL artikli 101 lõikes 2 ette nähtud tühisus on absoluutne, siis ei ole kokkulepe, mis on selle sätte alusel tühine, kokkuleppe pooltele õiguslikult siduv ning sellele ei saa tugineda suhetes kolmandate isikutega. Lisaks võib see mõjutada kõiki kõnealuse kokkuleppe või otsuse nii seniseid kui ka tulevikus tekkida võivaid tagajärgi (20. septembri 2001. aasta kohtuotsus Courage ja Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 22).
- 71 ELTL artikli 101 lõikes 2 ette nähtud algusest peale tühisus puudutab üksnes neid lepingutingimusi, mis on ELTL artikli 101 lõikega 1 vastuolus. Selle tühisuse tagajärjed lepingu mis tahes muudele osadele ei kuulu liidu õiguse kohaldamisalasse. Neid tagajärgi peab liikmesriigi kohus hindama oma asukohaliikmesriigi õiguse alusel (vt selle kohta 14. detsembri 1983. aasta kohtuotsus Société de vente de ciments et bétons de l'Est, 319/82, EU:C:1983:374, punkt 12).
- 72 Liikmesriigi kohtu ülesanne on kohaldatava riigisisese õiguse alusel hinnata, millised on teatavate lepingutingimuste ELTL artikli 101 lõikest 2 tuleneva võimaliku tühisuse ulatus ja tagajärjed kõikide lepinguliste suhete seisukohast (18. detsembri 1986. aasta kohtuotsus VAG France, 10/86, EU:C:1986:502, punkt 15).
- 73 Seega on algusest peale tühisus, mis on sätestatud ELTL artikli 101 lõikes 2, kohaldatav üksnes kokkuleppe nende osade suhtes, mis on ELTL artikli 101 lõikega 1 keelatud. Kokkuleppe tervikuna on tühine vaid siis, kui need osad ei ole kokkuleppest eraldatavad (vt selle kohta 28. veebruari 1991. aasta kohtuotsus Delimitis, C-234/89, EU:C:1991:91, punkt 40).
- 74 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et ELTL artiklit 101 tuleb tõlgendada nii, et kui hageja suudab tõendada selle artikli rikkumist, mis on ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagi esemeks, nagu ka tema kahju hüvitamise hagi esemeks, peab liikmesriigi kohus tegema sellest kõik järeldused ja järeldama eelkõige ELTL artikli 101 lõike 2 alusel, et kõik lepingutingimused, mis on kokkusobimatud ELTL artikli 101 lõikega 1, on algusest peale tühised, kusjuures kokkuleppe tervikuna on tühine vaid siis, kui need tingimused ei ole kokkuleppest endast eraldatavad.

Kohtukulud

- 75 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulused, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

- 1. ELTL artiklit 101, nagu seda on rakendatud nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 [ELTL artiklites 101 ja 102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta artikliga 2 ja koostoimes tõhususe põhimõttega, tuleb tõlgendada nii, et konkurentsioiguse rikkumine, mis on tuvastatud liikmesriigi konkurentsiasutuse otsuses, mille peale on liikmesriigi pädevatele kohtutele esitatud tühistamiskaebus, kuid mis jõustus pärast seda, kui need kohtud olid selle muutmata jätnud, tuleb lugeda hageja poolt tõendatuks nii ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagi raames kui ka ELTL artikli 101 rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagi raames, kuni ei ole tõendatud vastupidist, kandes seega viidatud artiklis 2 määratletud tõendamiskohustuse üle kostjale, tingimusel, et nende hagide esemeks oleva väidetava rikkumise laad ning esemeline, isikuline, ajaline ja territoriaalne ulatus langevad kokku selles otsuses tuvastatud rikkumise laadi ja ulatusega.**
- 2. ELTL artiklit 101 tuleb tõlgendada nii, et kui hageja suudab tõendada selle artikli rikkumist, mis on ELTL artikli 101 lõike 2 alusel esitatud tühisuse tuvastamise hagi esemeks, nagu ka tema kahju hüvitamise hagi esemeks, peab liikmesriigi kohus tegema sellest kõik järeldused ja järeldama eelkõige ELTL artikli 101 lõike 2 alusel, et kõik lepingutingimused, mis on kokkusobimatud ELTL artikli 101 lõikega 1, on algusest peale tühised, kusjuures kokkulepe tervikuna on tühine vaid siis, kui need tingimused ei ole kokkuleppest endast eraldatavad.**

Allkirjad